

Strategie proti šikanování

Obsah

I. Preambule	2
II. Co to je šikana a co šikana není	3
Co považujeme za projevy šikany	3
Jaký je rozdíl mezi šikanou a škádlením	4
III. Jak poznat šikanované dítě	6
IV. Protektivní a rizikové faktory	8
Podpora protektivních faktorů	8
Eliminace rizikových faktorů	9
V. Postup při řešení šikany a kyberšikany	9
Cesta informace o projevech šikany	11
Jak a komu projevy šikany nahlásit	11
Kontakty	12
VI. Rizikové oblasti	12
Kyberprostor	13
VII. Implementace strategie	13
VIII. Monitoring a zpětná vazba	14
IX. Závěr	14

I. Preamble

3. základní škola u Říčanského lesa se zavazuje, že bude v rámci své působnosti **zajišťovat bezpečné a podpůrné prostředí pro kvalitní výchovně-vzdělávací procesy každého žáka.**

K zajištění bezpečného prostředí slouží mimo jiné tento dokument - Strategie proti šikanování, jenž obsahuje definice, postupy, cíle, aktivity a kontakty. V dokumentu **se dozvíte, co považujeme za projevy šikany, jak je můžeme rozpoznat, co děláme pro to, abychom šikanu na škole minimalizovali, na koho se žáci i rodiče mohou obracet, jak probíhá šetření atd.**

Šikana a její projevy jsou naší školou vnímány **jako extrémně nebezpečné chování**, které může vést k vážnému narušení psychosociálního vývoje osobnosti žáka a může jej poškodit ve vzdělávací trajektorii.

Projevy šikany se pravidelně vyskytují v každém kolektivu jak dětském, tak dospělém. Neexistuje komunita, v níž by k projevům šikany nedocházelo. Naším cílem je tyto **projevy včas detekovat, abychom rozvoji šikany včas zamezily.** Dále se dlouhodobou prací Školního poradenského pracoviště, třídních učitelů, učitelů a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků snažíme **o co nejširší prevenci výskytu projevů šikany.**

Hlavním **cílem strategie je snížení výskytu šikany, podpora protektivních faktorů, podpora zdravého klimatu školy, respektu a posílení prosociálních kompetencí žáků.**

Nemáme však iluze, že projevům šikany zcela zabráníme, ale chceme, aby žáci, rodiče i učitelé zcela **otevřeně věděli, jak projevy šikany rozpoznat** a aby se o nich nebáli včas a nahlas mluvit.

K jednotlivým kapitolám **je vytvořena sada infografik**, které jsou k dispozici na webu Školního poradenského pracoviště, visí na nástěnkách ve všech třídách, visí na nástěnce školy v Bakalářích a přes tento systém jsou všem rodičům i žákům nepřetržitě k dispozici.

II. Co to je šikana a co šikana není

Šikana je **forma násilí (agrese)**, která ve škole ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání. Při jejím výskytu dochází k narušení pocitu bezpečí žáků a/nebo pedagogů. I při relativně malé intenzitě šikany může u žáků i pedagogů, kteří šikanou prošli, docházet k závažným psychickým traumatům.

Šikanování je **agresivní chování dítěte, žáka/žákyně, vůči jinému žákovi, případně skupině žáků**. Jedná se o **opakované (nikoli nutně) chování, které je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně a/nebo sociálně**. Šikana je charakteristická **nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samouúčelností agrese**.

Co považujeme za projevy šikany

Za projevy šikany **považujeme fyzické projevy: bití, plivání, tahání za vlasy, nevhodné doteky apod.** nebo **projevy verbální jako např. vulgární nadávky, sexuálně nevhodný jazyk, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, kruté a zraňující komentáře na osobní vzhled nebo povahu, výhružky, násilné a manipulativní příkazy**.

Dále za projevy šikany **považujeme situace, kdy agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné atd.)** nebo **neverbální (tj. urážlivá gesta a zvuky, zírání, vysmívání se žákovi, používání zastrašujících nebo výhružných výrazů**

ve tváři, nebo v řeči těla, bouchání nebo házení předmětů, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek apod.

Za šikanu považujeme rovněž takové chování, které má za **cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti**. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Agresor k útoku často **využívá prostředníka, neútočí přímo**.

Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou **zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka, skryté ničení nebo krádež osobních věcí, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace**.

Další formou šikany je v současné době také kyberšikana, která může mít podobu např. **zakládání falešných profilů na jméno žáka s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, prezentace zraňujících komentářů na webu, zasílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka či příslušníků jeho rodiny, výhružné zprávy apod.**

Jaký je rozdíl mezi šikanou a škádlením

Některé projevy chování mohou na první pohled vypadat jako projevy šikany, nicméně hranice mezi škádlením a šikanou může být velice tenká. Někdy zprvu nevinné škádlení v šikanu přechází. Abychom uměli tuto hranici najít, slouží nám tento přehled.

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponížit.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to

Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opěťovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplátí, je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

III. Jak poznat šikanované dítě

Šikana se dá rozpoznat na základě přímých a nepřímých signálů.

Přímé varovné signály jsou, když vnímáme:

- **posměšné poznámky na adresu žáka**, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávislným, **pohrdavým tónem**;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;

- **příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;**
- skutečnost, že se žák **podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;**
- **nátlak** na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale **je nápadné, že je oběť neoplácí;**
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- **žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.**

Nepřímé signály mohou být, když:

- je žák o přestávkách **často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem**, nemá kamarády;
- při **týmových sportech** bývá jedinec volen do družstva **mezi posledními;**
- žák při přestávkách **vyhledává blízkost učitelů;**
- má žák promluvit **před třídou, je nejistý, ustrašený;**
- žák působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- se žák stává uzavřeným;
- se žákův **školní prospěch někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;**
- **jsou žákovy věci poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;**
- má žák zašpiněný nebo poškozený oděv;
- žák **stále postrádá nějaké své věci;**
- **odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;**
- mění svou pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- dítě začíná **vyhledávat důvody pro absenci ve škole;**
- dítě má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

IV. Protektivní a rizikové faktory

V aktivitách a opatřeních vycházíme z taxonomií protektivních a rizikových faktorů, jak o nich v rámci prevence šikany hovoří metodický pokyn MŠMT.

V následujících soupisech uvádíme opatření a aktivity na podporu protektivních faktorů a na eliminaci faktorů rizikových.

Podpora protektivních faktorů

- Vytváření pozitivního klimatu školy skrze **systém třídnických hodin**: jedenkrát měsíčně + jedna hodina s třídním po každém programu primární prevence určená k reflexi
- Učitelé mají jasně definované kroky postupu v **Krizovém plánu**
- Učitelé se obrací na Školní poradenské pracoviště (ŠPP), které v kooperaci s vedením školy zajišťuje šetření a nápravu šikany
- **O proběhlé šikaně ve třídě je informována celá třída a rodiče, v případě nutnosti je svolána mimořádná třídní schůzka**
- **Každý podnět** od kohokoliv **je šetřen a je o něm proveden zápis**, veškeré zápisy z jednání jsou rodičům předány
- Jakékoliv násilí jako škola odmítáme a jsme si vědomi, že rodiče žáků agresorů vždy vinu svých dětí relativizují
- Vždy se snažíme do šetření šikany zatáhnout co nejvíce žáků ze třídy, aby obrázek o proběhlé agresi byl co nejkomplexnější
- Za **třídní klima odpovídá vždy třídní učitel** ve spolupráci s ŠPP
- ŠPP se schází pravidelně jednou měsíčně a řeší podněty od učitelů, navrhuje nápravy a aktivity
- Každoročně **v nejproblematictějších kolektivech probíhá program selektivní prevence** vedený externí organizací
- Každoročně probíhá několik programů primární prevence na témata rizikového chování (viz Preventivní program)

- V každé třídě **visí třídní pravidla a jejich dodržování je neustále revidováno a podléhá zpětné vazbě ze stran žáků i pedagogů**, ve škole na chodbách i ve třídách rovněž **visí odkazy na Linku bezpečí, služby OSPOD a Školní schránku důvěry**
- Kázeňská opatření spadají pod kompetenci třídních učitelů
- Škola disponuje a řídí se **Krizovým plánem**, v němž jsou popsány závazné postupy při řešení veškeré agendy spjaté s rizikovým chováním
- Monitoring prostor probíhá formou dozorů.
- Učitelé mají pravidelná školení na rizikové chování z externích a interních zdrojů
- Škola žákům nabízí mnoho aktivit a příležitostí zapojení se do chodu školy v rámci různých kroužků a aktivit Klubu zvědavého žáka
- **Hodnocení žáků stavíme na jejich silných stránkách** a do výuky zavádíme metody formativního hodnocení
- Jedenkrát ročně **dochází ve třídách k sociometrickým šetřením** pod vedením ŠPP. Na základě výsledků vytipováváme potenciální oběti.

Eliminace rizikových faktorů

- Aktuálně **se tvoří strategie udělování kázeňských opatření s prioritou v postupném zavádění aktivit spojených s podporou očekávaného a pozitivního chování**, která se propíše do aktuálního znění Školního řádu
- Učitelé jsou vystaveni neustálé zpětné vazbě ze stran rodičů a žáků
- Všechny **podněty jsou transparentně řešeny** a o závěrech jsou spraveny všechny zainteresované osoby
- **Invektivy žáků vůči sobě nebo vůči učitelům jsou učiteli vždy veřejně odsouzeny a vždy je na ně adekvátně reagováno**

V. Postup při řešení šikany a kyberšikany

Při šetření šikany a kyberšikany je v podstatě stejný a v praxi se držíme následujícího postupu:

- ❖ **odhad závažnosti a formy šikany**
- ❖ **rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi**
- ❖ **nalezení vhodných svědků**
- ❖ **individuální rozhovory se svědky** (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory)
- ❖ **ochrana oběti**
- ❖ **předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:**
 - ❖ a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - ❖ b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
- ❖ **realizace vhodné metody**
 - ❖ a) metoda usmíření
 - ❖ b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
- ❖ **třídnická hodina**
 - ❖ a) efekt metody usmíření;
 - ❖ b) oznámení potrestání agresorů
- ❖ **rozhovor s rodiči oběti**
- ❖ **rozhovor s rodiči agresora**
- ❖ **třídní schůzka v případě, že se jedná o šikanu rozsáhlou**
- ❖ **práce s celou třídou**

Z rozhovorů s žáky jsou pořizovány interní poznámky a po vyšetření **Školní metodik prevence sestavuje zprávu**, v níž zjištění průběh šikany a šetření popíše a ve spolupráci s třídním učitelem a vedením školy **navrhne další postup**.

V této kapitole je důležité upozornit na to, že **agresoři nebo jejich rodiče projevy šikany bagatelizují**, obhajují a odklání pozornost od svých skutků. Jedná se o běžnou manipulaci, na níž jsme při šetření připraveni. Pro jistotu raději **uvádíme nejčastější bagatelizační komentáře**:

“ To děti dělají...”

“ To ale dělají všichni...”

“ Za nás jsme to taky dělali a vidíte...”

“ Ale on taky jiným dělá to a to...”

“ On to dělat může a já ne...”

“ My jsme nebyli jiní...”

Pro šetření závažné šikany se znaky spáchání trestných činů dochází k šetření ve spolupráci s Policií ČR a škola se řídí metodickými pokyny MŠMT.

Cesta informace o projevech šikany

Nahlásit projevy **šikany může kdokoli**: učitel, třídní učitel, rodič, spolužák, další pracovníci školy, veřejnost. **Všemi podněty se zabýváme.**

Informace putuje po lince: oznamovatel - třídní - školní metodik prevence - vedení školy.

Jak a komu projevy šikany nahlásit

Cest existuje několik:

- osobně jakémukoliv učiteli
- kamarádovi
- rodiči
- e-mailem
- telefonem
- [anonymní schránkou důvěry](#), která je k dispozici na webových stránkách školy
- trenérovi na kroužku
- vedoucímu na kroužku

Kontakty

Školní metodik prevence:

- [Mgr. Vojtěch Vytiska](#) (2. stupeň) 724 590 933
- [Mgr. Eliška Babková](#) (1. stupeň)

Výchovný poradce:

- [Mgr. Dagmar Hroudová](#) (2. stupeň)
- [Mgr. Helena Dušková](#) (1. stupeň)

Školní psycholog:

- [PhDr. Miroslav Pokorný](#)

VI. Rizikové oblasti

Mezi nejrizikovější oblasti pro výskyt šikany u nás ve škole řadíme **toalety, prostory třídy během přestávek a šatnu.**

Toalety a třídy jsou o přestávce monitorovány dozorem.

Prostor šatny je zamykán a otevřen až v době, kdy v něm probíhá dozor.

Mimo prostor školy k šikaně může docházet v prostoru mezi panelovými domy místního sídliště a cestě k autobusové zastávce Rychta. V těchto místech nespadá řešení šikany do působnosti školy, ale je potřeba, **aby se svědci obrátili na Policii ČR.**

Kyberprostor

Velmi často k projevům šikany dochází v kyberprostu, zejména pak v prostoru sociálních sítí. I zde projevy šikany nespádají pod působnost školy. **Rodiče i žáky můžeme však ujistit, že jim škola poskytne odborné a poradenské služby řešení.**

ŠPP vytvořilo několik newsletterů s infografikou, kde se o kyberšikaně a chování na sítích dozvíte více.

Šikana v kyberprostoru je rovněž často doprovázena **šikanou i v reálném prostředí.**

VII. Implementace strategie

Strategii proti šikanování představíme učitelům během přípravného týdne koncem srpna.

Následně **s dokumentem a všemi jeho komponenty (infografiky a kontakty) seznámíme rodiče během měsíce září** v rámci třídních schůzek a elektronické komunikace.

Ve třídách se žáci s dokumentem a jeho komponenty seznámí **v rámci třídnických hodin začátkem školního roku.**

Ve třídách na nástěnkách bude celoročně viset:

- ☐ Odkaz na schránku důvěry
- ☐ Linka bezpečí
- ☐ Co považujeme za šikanu
- ☐ Rozdíly mezi šikanou a šikádlením

VIII. Monitoring a zpětná vazba

Monitoring projevů šikany probíhá na základní bázi v rámci třídních kolektivů rozhovorem učitelů, třídních učitelů a vedení školy.

Jednou měsíčně se v kruhu ŠPP rokuje o vytipovaných situacích.

Do problematických kolektivů vstupuje nebo na problematické vztahy dohlíží Školní psycholog.

Pro zpětnou vazbu chystáme **jednou za pololetí mezi žáky poslat elektronicky dotazník výskytu projevů šikanování na naší škole**, abychom identifikovali:

- a) zvnitřnění projevů očekávaného chování
- b) četnost výskytu projevů šikany a za
- c) nejčastější projevy šikany.

Výsledky dotazníku budou zohledněny v plánování dalších aktivit v průběhu školního roku a v aktivitách pro následující školní rok.

IX. Závěr

V tomto dokumentu jsme představili školní strategii proti šikanování. Seznámili jsme rodičovskou veřejnost s aktivitami, metodami, postupy a cíli boje proti šikanování. Spolu se strategií vzniklo několik infografik, které jsou součástí školní každodennosti.